

Анатолій Колодний
РЕЛІГІЙНА МЕРЕЖА УКРАЇНИ 2018
(на початок 2019 р.)

Anatolii Kolodnyi
RELIGIOUS NETWORK OF UKRAINE 2018
(beginning 2019)

***Анотація.** Стаття подає цифрові показники релігійної мережі України початку 2019 року. Статистика складена Департаментом у справах національностей і релігії Міністерства культури України (ДСНР МКУ), який щороку збирає дані від відповідних обласних відділів по затвердженій формі. На основі офіційно поданих цифр аналізуються загальні тенденції змін релігійної мережі років незалежності України.*

***Ключові слова:** релігійна організація, релігійна громада, місія, братство, духовний навчальний заклад, конфесія, тенденції конфесійних змін.*

***Abstract:** The article presents the digital indicators of the religious network of Ukraine in 2018. The statistics are compiled by the Department of Nationalities and Religion of the Ministry of Culture of Ukraine (DNR MCU), which collects data annually from the relevant oblast departments in an approved form. On the basis of officially pre-sented figures, the general tendencies of changes in the religious network of years of independence of Ukraine are analyzed.*

***Key words:** religious organization, religious community, mission, fraternity, spiritual educational institution, denomination, tendencies of religious network changes.*

Актуальність теми. Щорічний стан релігійної мережі країни в її цифрових показниках цікавить громадян різних суспільних спільнот. До цифрових показників звертаються державні службовці, науковці-релігієзнавці і викладачі релігієзнавства й богослов'я, журналісти, студенти релігієзнавчих

спеціалізацій. Важливо при цьому мати не лише конфесійні показники, а й порівняльну їх картину. Стаття певною мірою задовольнить ці потреби.

Особливе значення цифровий матеріал має для розвитку такої предметної галузі релігієзнавства, як географія релігій, яка на підставі статистичних даних вивчає загальну схему поширення релігій в Україні, дає сучасну релігійну карту, прогнозує перспективи змін у територіальній конфігурації поширення конфесій. Статистика прояснює природу міжрелігійних конфліктів, демонструє можливості їх подолання, виявляє релігійну мобільність певних деномінацій.

Мета статті – на основі цифрових показників релігійної мережі України проаналізувати її нинішній стан і загальні тенденції змін.

Методи дослідження. Автор використав порівняльний метод, принципи об'єктивності і толерантності, які передбачають повагу до всіх релігій і релігійних груп. Крім того він удосконалив рубрикацію подання матеріалу про конфесії, яку подає Департамент релігії.

Основний матеріал. ДСНР МКУ на початок 2019 року офіційно зафіксовано 36739 діючих в Україні релігійних організацій (в 1991 році їх було 12962, в 2017 – 35910). Відтак у порівнянні із 2017 роком в 2018 мали ріст релігійної мережі на 829 організацій. **36739 організацій це:** 35162 – релігійні громади (з них 1116 не діючі і 1327 офіційно не зареєстровані); 531 – монастир із 6794 насельниками; 83 братства, 368 місій; 204 – духовні навчальні заклади (далі –ДНР) із слухачами стаціонару – 7939 (рік 2017 – 8438) і заочниками 9947 (11223) – зменшення загалом на 1776; 13195 – недільні/суботні школи; 530 періодичних видань (з них: друкованих – 341, аудіовізуальних – 12, електронних – 167); 32619 – служителів (з них 918 – іноземців,

в 2017 був 341, цебто збільшення на 577, з яких 301 поляки в РКЦ).

Територіально релігійні організації розміщені так: Волинь – 3287 (8,9%) організацій, Північ (в т.ч. Київ) – 5808 (15,8%), Слобожанщина – 1636 (4,45%), Поділ – 4191 (11,4%), Закарпаття – 1977 (5,4%), Буковина – 1350 (3,67%), Галичина – 6542 (17,8%), Центр – 3416 (9,3%), Південь – 3138 (8,54%), Подніпров'я – 2677 (7,3%), Донбас – 2717 (7,4%). Окремо рахуючи, 9 західних областей України мають 13156 організацій (35,8% релігійної мережі країни). Найбільша мережа в Львівській області – 3272, найменша – в Сумській – 602.

ОРГАНІЗОВАНА ХРИСТИЯНСЬКІСТЬ УКРАЇНИ нараховує 35648 організацій.

ПРАВОСЛАВ'Я (без старообрядців) загалом налічує 19652 організації (було в м.р. 19330). Ця статистика не враховує зміни, які відбулися у зв'язку із створенням Православної Церкви України (ПЦКУ) в грудні 2018 року. Запропонований Константинополем і прийнятий на об'єднавчому соборі Статут ПЦУ зумовив перехід закордонних громад УПЦ КП під його юрисдикцію, відвернув можливість переходу Українських діаспорних Церков до Православної Церкви України.

Українська Православна Церква Київського Патріархату (очолована до утворення ПЦУ патріархом Філаретом) на кінець 2018 року мала 5515 (було в 2017 р. 5264 – ріст на 251) своїх організацій. Наявними в КП були 63 монастирі із 230 насельниками, 18 духовних навчальних закладів (далі – ДНЗ) із 1324 (було 1528) слухачами, 1406 (було 1349) недільних шкіл, 50 періодичних видань і 3732 священнослужителів. Найбільше громад КП на Волині, Київщині та Галичині. Протягом року наявним був перехід громад до Церкви Київ. Патріархату із УПЦ МП й із УАПЦ. В 2019 в ПЦУ – вже біля 500.

Українська Автокефальна Православна Церква (предстоятелем був митрополит Макарій) мала 1219 своїх організацій (57% їх в трьох областях Галичини), 14 монастирів із 18 насельниками, 8 днз із 151 (було 380) слухачем, 281 недільну школу, 17 ЗМІ. Мав місце перехід громад УАПЦ в УПЦ КП.

Українська Православна Церква Московського Патріархату (очолює митрополит Онуфрій) має 12437 (було 12328) громад, 34 братства, 215 монастирів із 4684 насельниками, 18 днз із 4160 (було -4788) слухачами, 4215 недільні школи, 138 періодичних видань (з них: 92 паперові, 6 аудіовізуальні, 40 електронні), 10419 священно-служителів. Найбільше громад МП на Поділлі (2056), Волині (2035) та Закарпатті (670), що є свідченням домінування тут малоросійства, а не українськості. Зате в Галичині МП має лише 232 громади. Із-за промосковських орієнтацій Церкву залишають її парафії. *Російська (закордонна) Православна Церква* має 30 громад, 2 монастирі із 25 насельниками, один ДНЗ із 30 слухачами. *Апокаліптична Православна Церква* налічує 4 громади.

Наявні ще такі об'єднання православного коріння: старообрядці Білокриницької згоди – 57 організацій, старообрядці-безпопівці – 13, Древлеправославна Церква Новозибківської згоди – 6, Істинно-Православна Церква – 36, Українська автокефальна православна церква (оновлена Ісиченком) – 28. Молоканство (4 громади) також вийшло із православ'я. Наявні в статистиці ще 71 якісь **незалежні православні організації** із 50 священнослужителями. Близькими до Православ'я є Богородичні Церкви – **Православної Божої Матері «Державна»** – 4 громади і **Преображенної Божої Матері** – 3.

Згідно з результатами спільно проведених соціологічних досліджень КМІС, Центрами «Социс» та Разумкова 16-29 січня 2019 року 70,7% опитаних віднесли себе до православних. З них 43,7% позиціонують себе прихильниками Православної

Церкви України, очолюваної митрополитом Епіфанієм, 38,4% вважають себе православними, що не визначилися у своїй якійсь конкретній церковній належності, 15,2% заявили про належність до УПЦ Московського Патріархату, очолювану митрополитом Онуфрієм, а 2,5% не змогли дати якусь конкретну відповідь на питання.

КАТОЛИЦИЗМ.

Українська Греко-Католицька Церква (предстоятель – Святослав Шевчук) має 3642 (було 3562) організації, а це 22 єпархії в Україні і ще 19 необлікованих парафіяльно в діаспорі. Налічує в Україні 3470 громад, 103 монастирі із 1057 населениками, 16 днз із 2276 слухачами й ще Український Католицький Університет із десь 1,5-тисячами студентів, 2039 недільні школи, 58 ЗМІ. Громади Церкви діють переважно в Галичині – 3191 (87,6%), хоч центр конфесії в Києві. До Церкви не входить *Мукачівська єпархія УГКЦ* із 466 її організаціями, а також діючі *греко-католицькі секти догналівців, ковпаківців та середняців*.

Римокатолицька Церква України (очолює митрополит Мечислав Мокшицький, а фактично керує нунцій Апостольської столиці архієпископ Клаудіо Гуджеротті) має 1130 своїх організацій. А це, окрім 934 парафій, 42 місії, 107 монастирів із 644 ченцями, 10 днз із 386 слухачами, 373 недільні школи, 9 ЗМІ. Із 622 священнослужителів в РКЦУ 308 – іноземці (переважно поляки). То ж громади РКЦУ переважно там, де велика польська діаспора, а це Поділля, Житомирщина і Львівщина. *Вірменська Католицька Церква* має всього дві парафії.

ПРОТЕСТАНТИЗМ у великому різноманітті конфесій має 8825 організацій, що становить 24% всієї релігійної мережі України. *Ранній протестантизм* представлений у нас незначною кількістю своїх конфесійних організацій, насамперед: 88

лютеранства (29 німецького, 34 українського, 25 іншого, в тому числі й шведського), 133 – **реформатства** (з них 118 в Закарпатті серед мад'яр) та дві **англікан**. До раннього протестантизму належать ще 66 організацій **пресвітеріан**, 9 – **менонітів**, 12 – **методистів** (в т.ч. 2 – корейських), 26 – **назарян**. Є у нас ще 7 громад **християн суботнього дня**. В статистиці ДКР значаться 111 якихось окремих протестантських громад.

Більш поширений в Україні **пізній протестантизм, насамперед євангельський**. *Баптисти мають 3018 своїх організацій, 2658 з них належать до Всеукраїнського Союзу Церков євангельських християн-баптистів, 45 – до Ради Церков ЄХБ, 23 – до Братства незалежних церков і місій ЄХБ, 292 до невизначених спільнот. ВСЦ ЄХБ має 40 днз із 5178 (було 6149) слухачами – зменшення на 971, 1294 недільні школи, 24 ЗМІ, 2834 пасторів-служителів. Євангелісти мають 410 організацій. Потужно розвиваються організації *християн віри євангельської-п'ятидесятників*. Нині їх 2897. Всеукраїнський Союз ХВС-П має 1736 (було 1708) організацій. В 16 днз Союзу 1671 слухачів. Союз має 1062 недільні школи, 34 ЗМІ. Є ще Союз вільних Церков ХВС (130 організацій), Союз Церкви Божої України (89), Церква Божа в пророцтвах (144). Нараховується ще 788 інших п'ятидесятницьких організацій.*

Есхатологічний протестантизм представлений у нас адвентистами і свідками Єгови. Церква адвентистів сьомого дня має 1041 (було 1088) організацію, 4 днз із 257 слухачами, 641 (було 712) суботню школу, 19 ЗМІ, 933 пастори. *Адвентисти реформаційного руху* мають 42 організації. Заборонене в Росії і легально діюче в Україні *Товариство свідків Єгови* має 942 організації за офіційною реєстрацією (1140 за зарубіжною інформацією).

Харизматизм як новий різновид християнства швидко прогресує у світі. Його ще називають пізнім, сучасним про-

тестантизмом. За різними підрахунками до його громад входить десь 400-600 мільйонів вірян у світі представлених чисельними самобутніми спільнотами. В статистиці ДСНР МКУ маємо в Україні 1572 (було 1414 – ріст 158) їх організацій. Найбільшою з них є *Об'єднання незалежних харизматичних християнських церков України (повного Євангелія)*, очолюване А.Гаврилюком - 352 (було 326) організації. Об'єднання має 2 днз, 88 недільних шкіл, 10 ЗМІ. *Українська християнська євангельська Церква*, очолювана Л.Падуном, мало в 2018 році 148 (було 169) організацій (104 – на Донеччині), 4 днз із 45 (було 77) слухачами, 29 (33) недільних шкіл, 11 ЗМІ. *Церква Живого Бога* має 56 організації, *«Нове покоління»* - 77, *Відродження* - 138 (31). Невизначена Держдепом чомусь належна спільнотність 1571 (801) організації харизматів. Зникли (а вони є) вагомі спільноти харизматичних лідерів Генріха Мадави («Перемога»), Сандея Аделаджі («Церква Божа»), Пилипа Львовчки, Софії Жукотанської, Володимира Мунтяна. Останній щомісяця збирає в Палаці спорту декількатисячну аудиторію.

Неопротестантські організації – Новоапостольська Церква (53 громади), Церква Христа (123), Армія спасіння (11), Церква Ісуса Христа Святих останніх днів – мормони (44). Останні мають Києві свій храм, що обслуговує вірян ЦІХСОД сусідніх країн.

До національно-християнських релігій відноситься також очолювана Маркосом Оганесяном **Вірменська Апостольська Церква** (29 громад)

ОРГАНІЗОВАНА ПОЗАХРИСТІЯНСЬКІСТЬ
УКРАЇНИ представлена 1091 організаціями.

ІСЛАМ (без Криму) має 277 організацій і декілька своїх духовних управлінь чи центрів.

Духовне Управління мусульман України (муфтії - Ахмед Тамім) має 122 громади із 77 служителями, видавництво,

4 ЗМІ. При офісі ДУМУ в Києві діє Мусульманський Університет (77 слухачів) і мусульманська школа. ДУМУ споруджено в Києві мечеть. Відзначається певною деструктивністю в мусульманському світі. Належить до сектантського напрямку хабашигів. *Духовне Управління мусульман України УММА* (муфтії - Саїд Ісмагілов) має 26 організацій. Офіс із-за переслідувань за проукраїнськість переїхав із Донецька до Києва і розміщений в приміщенні мусульманської організації «Арраїд». Видруковано «Коран» українською мовою. Спільнота активна в обстоюванні українства. *Київський муфтіят* має лише три свої організації, а *Духовний центр мусульман України* - 19 (23). *Духовне Управління мусульман Криму* (а це більше 800 громад), очолюване Еміралі Аблаєвим, пішло під юрисдикцію Московського муфтіяту. Наявна спроба на основі кримо-татарських мусульманських громад Півдня України і деяких Криму (разом 6) *відродити ДУМК* із центром в Херсоні, а чи ж Одесі (тут 5 громад). Ще є 77 інших організаційно невідпорядкованих мусульманських громад. Названі вище мусульманські об'єднання є сунітськими. Оформилася *спільнота шийтських громад*, яких є 9 в Україні.

В 2019 році планується Всеукраїнський з'їзд мусульман з метою утворення Ради мусульманських організацій України.

ГУДАЇЗМ представлений в Україні 315 (було 276) своїми організаціями чотирьох різних центрів, а саме: *Об'єднання іудейських релігійних організацій* - 73 (83), *Об'єднання хасидів Хабат Любавич* - 126, *Всеукраїнський конгрес іудейських релігійних організацій* - 13 (6). *Наявні - спільнота громад прогресивного іудаїзму* (44), *іудео-християн* - 10 (було 47), *месіанських іудеїв* - 43 (37). Зазначено в статистиці ДКР 59 громад невідомого організаційного підпорядкування. Наявні 7

іудейських навчальних заклади (306 слухачів), 28 періодичних видань.

СХІДНІ РЕЛІГІЇ представлені в Україні низкою самобутніх релігійних течій, переважно індійського походження. Вони мають 98 (було 138) своїх організацій. *Товариство свідомості Крішні* має 55 організацій (ще 3 днз із 130 – було 145 – слухачами, Академію вайшнавських знань в Києві). *Буддизм* різних напрямків має в Україні 67 (62) організацій, зокрема Школа Карма Каг'ю нараховує 15 організацій, а Ніппондзян Мьоходзі – до 10. Не маючи можливості розмістити (як визначалося попервах) свою Ступу на Луганщині на крутому березі Донця, останні обідали цю молільню високо в Карпатах. В Україні із східних релігій є ще *бахай* (12), *шрічінмої* (3), *Всесвітня чиста релігія – Сахаджа Йога* (17), *рух Махаріші – трансцендетальна медитація* (2). Діють ще 21 організація якогось східно-релігійного коріння. Даоси мають в Україні дві свої громади.

НАЦІОНАЛЬНІ СПІЛЬНОТИ. Насамперед ДСНР МКУ називає тут 157 організацій язичницького спрямування. До них віднесено наші українські рідновірські течії. Дажбожим витвором Лева Силенка (духовний ОСІДу в Спрінг-Глені США) є *Рідна Українська Національна віра*. РУНВіра – не неоязичницька, як значиться в державній статистиці, а монотейстична спільнота. Вона має в Україні 76 своїх організацій декількох центрів. Політейстичні течії рідновірів називають помилково також неоязичництвом, хоч вони скоріше є спробою реконструювати окремі фрагменти тієї національної релігії українців, формування якої перервав князь Володимир прийняттям світової релігії християнства. Серед них: *Родове вогнище рідної православної віри* (28 – було 24 – громади), *Об'єднання громад рідновірів України* (7), *Церква українських язичників* (7), *Ве-*

ликий вогонь (6), інші (39). Рідновіри мають 3 днз, 5 ЗМІ. На основі рідновірної спільноти «*Божичі*» в поєднанні із *Душевною релігією Ю.Шеляженка* з'явилася Українська Рада вільнодумців і віруючих. В Дніпрі з'явилася громада **Преславного Бога** його посланця М.Мурашкіна.

До національних релігійних спільнот відносяться ще *Апостольська Асирійська Церква Сходу* (4 громад) і спільнота **караїмів** (4).

НОВІТНІ РЕЛІГІЙНІ ТЕЧІЇ. Із 2111 їх організацій 2017 року 1717 – неохристиянські, 138 – неоорієнта-лістські і 151 – рідновірські, 26 – самобутні релігійної орієнтації, 80 – невизначені. Варто з НРТ назвати спільноту *Останнього завіту – вісаріонівців* (6 громад), *Науку Розуму* (6) , *Вселенську Церкву Білого братства ЮСМАЛОС* (3). З'явилися одиничні громади елладської релігії, мудрослав'я, оріянорусів, «Білої Церкви», курсус деорум – римська релігія, дзен-майстра С.Бугаєва, «Чарівного хреста» та ін.

Згідно із статистикою ДСНР МКУ в Україні є ще **80 нових релігійних організацій різноманітного конфесійного вияву**. Назви їх і географія не подаються.

РЕЛІГІЙНІСТЬ УКРАЇНЦІВ. За даними КМІС 6% опитаних взагалі не є релігійними, 12% заявили про свою релігійність, не зазначаючи конфесійну належність. 0,1% опитаних сповідують іслам, 0,06% - буддизм, а ось 80% - християнство. З останніх майже 80% вважають себе православними, 6% - греко-католиками, 1% - римо-католиками, 5% - протестантами і біля 2% іншими християнами. Із заявленої кількості православних 44% віднесли себе до УПЦ Київського Патріархату, лише 13% - до Московського. Із-за масового малоросійства громадян України, відсутності сформованої у них української свідомості, масового нерозуміння православної

ситуації і активного агітування за себе МПЦеркви очікувати швидкої зміни їх церковної належності не варто. Греко-Католицька Церква залишатиметься «діаспорною» на теренах Східної України. Зменшуватиметься кількість протестантів, відбуватиметься якесь «ошкарлушення» в соціумі їх громад, зникнення деяких дрібнотних течій. Іслам та іудаїзм дещо законсервувється. Якщо й з'являтимуться якісь нові релігійні течії, то вони будуть дріб'язкові в громадах, а наявні будуть поступово відмирати. Орієнтацію на «русский мир» виявляє УПЦ Московського Патріархату і Вірменська Церква, на «євроазійство» - баптисти і адвентисти, на «панславізм» - рідновірні «Великий Вогонь» і «Рідна Православна Віра».

В країні діють Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій, яка включає представництво 18 релігійних спільнот (реально 14), і Всеукраїнська Рада релігійних об'єднань із представництвом нині 10 спільнот. Остання Рада має державну реєстрацію Мінюсту. Існують й інші міжконфесійні об'єднання.

Зміні релігійної мережі України притаманні наступні тенденції:

1) Релігійна мережа України в її кількісних виявах загалом вже склалася. Матимемо зменшення монастирів, духовних навчальних закладів і їх слухачів, кількості протестантських і рідновірських громад.

2) Україна є країна із християнською домінантою (35648 організацій). Якісь вияви активного мусульманства (277) чи іудаїзму (315) у нас відсутні.

3) Наявним є насичення православної, греко- і римо-католицької мережі. Збільшення її йтиме скоріше за рахунок нових громад, що поставатимуть через дріблення наявних з метою скоріше працевлаштування надмірної кількості випускників духовних навчальних закладів.

4) У відкритому невизнанні війни Росії проти України відзначається УПЦ МП, у сприйнятті по-дій на Сході України як громадянської війни - римо-католики, баптисти й адвентисти, мормони і харизмати.

5) Залишається із-за втручання Москви (а то й фінансування священиків) антиукраїнська діяльність УПЦ МП. Цьому сприяє також відсутність національної свідомості в українців, малоросійство їх, промосковське бачення історії православ'я на українських теренах.

6) При загальній толерантності міжконфесійних відносин все ж наявне протиборство між православними церквами, між управліннями (центрами) іудейства, ісламу та рідновірства. Конкурують за вірян між собою різні протестантські течії, хоч загалом вони постають як зашкарлушені релігійні спільноти.

7) Ігнорування української мови в богослужінні (УПЦ МП, протестанти, харизмати, НРТ) дає підстави розглядати їх як ворожі Україні організації.

8) Назріла потреба притягати конфесійних діячів за антиукраїнськість до кримінальної відповідальності: по них плачуть в'язниці.

9) Свою антиукраїнськість орієнтаціями на ворожі Україні «русский мир» виявляють спільноти Церкви Московського Православ'я, на «євроазійство» - баптисти й адвентисти, на «панславизм» - деякі рідновірські течії.

10) Утвердження національної свідомості в етнічних меншинах країни сприяє з'яві і подальшому множенню національно-релігійних течій. Тут маємо з'яву громад вірмен-католиків, асирійців, чеських і корейських протестантів тощо.